

réven a n. múzeumba jutott.* A méretek pontosan összevágának a többi salernói táblakéival. Itt is (lásd az idecsatolt ábrát) balról a teremtő megszokott alakját látjuk. Haja hosszú fürtökben hull alá vállaira, szakálla rövid, testén chiton, köpenyeg és cipőtalp. Baljában tekercs, jobbját byzanti módon való áldásra emeli. Előtte alul a vízben halak és hüllők különféle nemei látszanak, köztük hosszúfarkú szörnyeteg, a víz fölött két sorban egymás fölött állanak a madarak. A jobbfelőli szélén világosan fölismerhető azon tekert idomú oszlop fele, mely ezt a jelenetet a szomszéd jobbik mezőtől elkülönítette; az oszlop másik fele még megvan Salernoban a táblácska jobbik részét képező lapon, melyen a teremtés hatodik napját ábrázolja a dombormű; ez a fél tábla ma nincs rajta az oltárelőn, de az oltár fölött gipszalapba van beeresztve. A jelenetben ismét balfelől a teremtőt látjuk, míg előtte egymásfelé rakott sorokban alul az oroslán s a griff, fölöttük kigyó, azután szarvasmarha és kakas, legfelül pedig ló, juh, szarvas, őz és kos sorakozik.

A n. múzeumban őrzött részlettel együtt tehát a teremtési cselekvények befejezett sorozatát birjuk. A sorozat a legteljesebbek közé tartozik, melyek a középkorból reánk maradtak. Egy berlini táblán a teremtésből csak öt napot látunk, mindjárt utána következik Ádám és Éva története; a budapesti jelenetek ott jelentékenyen egyszerűsítve fordulnak elé.

A salernoi elefántcsont domborművek a XII. században keletkeztek, régibb byzanti mintákhoz csatlakoznak és a középkori típusok fejlődésére Olaszthonban a legbecsesebb adatokat nyújtják. Sajnos, hogy a domborművek jó része nyom nélkül veszett el. A budapesti táblán kívül kimutattam eddig két berlini táblának odatartozását; remélhető, hogy a kutatások folyamatában a többi hiányzó táblácska is elő fog tűnni. Sajnálni való, hogy az olasz kormány nem veszi a salernoi emlékeket gondjaiba, a mi annál fontosabb volna, mert a salernoi egyház gondozóinál rossz kézben vannak.

Bécs, 1891 augusztus.

Strzygowski József.

RÓMER GÁSPÁR POZSONYI KANONOK SÍREMLÉKE.

(Egy képes táblával.)

A pozsonyi társaskáptalan templomának megújítása alkalmával, egyéb műbecsű síremlékekkel, a szentélyből hol eredetileg elhelyezve volt, a szabad levegőre került *Rómer Gáspár epítaphiuma*, mely jelenleg

* Cimeliotheca mutei nat.

a hajó déli oldalán, a bejárat mellett földre van fektetve. Ezen emlék méltó párja az Ujlaki Ferencz, egri püspök († 1555.) felének, mely manap a szentély éjszaki részében befalazva találtatik, a belső újítás előtt pedig fenn a főoltárnál állott, hol ma egy ajtó nyilik.

A domborműves epitaphium, almási vörös márványból való, szélessége 1 m., magassága 2 m. 7 cm. A mű nemcsak történelmi szempontból, hanem jelmezei és az öltözék tekintetéből is igen érdekes. Sajnos, hogy törött, s a járás-kelés által lesikált. Magán a feliratos kerettel majdnem egészen körülvevett epitaphiumon féldomborműben látható Rómer G. kanonok és jogtudós alakja, egyházi öltözetben, szakáll és bajusz nélkül. Az alak 1 m. 50 cm. magas, 60 cm. széles és úgy látszik, a személyesítettnek arczképi hűséggel adja vissza vonásait. Földig érő papi egyenruhája fölött, mely redőzve van, a kanonoki kappa dús ránczokkal szemlélhető. Feje, nyilt szemekkel egy négy bojtos sima párnán nyugszik, mellette jobbján a kelyhet, balján a zsolomás könyvet látjuk, két kezével pedig a ciboriumot tartja. A magas természetnek tagjai helyesen vannak vésve, nyugalomba helyezkedőleg viszályos élete után csendes öntudat borítja homlokát. A kereten körül gót betűkkel következő latin felirat olvasható: Anno dm. 1 . 5 . 1 . 5 . feria quarta pr[ídie] sc[ilicet] conversionis s. pauli obiit. . venerabilis magister romer canonicus. posonien. hic sepultus. orate pro eo.

A művész nevét, ki pozsonyi lehetett és valószínűleg a boldogult egyháznagyot életében ismerte, nem tudjuk, de ezen alkotása dicséri mesterét, szobrászi kivitele valóban jelesnek mondható, felfogása és elrendezése kifogástalan, s benne a XVI. század műizlésének honunkban egy előkelő példányát birjuk. Kivánatos volna, hogy több mással jobb helyre kerüljön és az enyészettől megmentessék. Ennek fejtegetése azonban tárgyunk körén kívül esvén, szerény óhajunkat is e helyen csak azért említők fel, hogy a közel álló külső újításnál az egyházon kívül levő emlékek figyelembe vétessenek.

Rómer Gáspárnak, ki a pozsonyi káptalan legtevékenyebb tagja volt, a XV. század végén és a XVI. elején, viselt dolgairól tanuskodnak a levéltárunkban fekvő okmányok; leginkább végrendelete [Capsa P. Fasc. 1. n. 1. (510). Copia testamenti Magistri Casparis Romer canonici posoniensis.], mely becses műtörténelmi forgácsokat tartalmaz. A régi pozsonyi Rómer-család ivadékáról, kinek nevelése és iskoláztatása idejét homály borítja, csak annyit tudunk, hogy kiváló ismeretekkel, jelesül jogtudományiakkal rendelkezett. Feltörekvő munka és kötelesség szerető férfiú létére célhoz ért. Már Hollós Mátyás dicső királyunk alatt a pozsonyi kanonokok sorában azon hét között találjuk, kik 1485-ben pártütő viseletük miatt a király parancsára Ragusai Kristóf, modrusi püspök (L. Farlati D., Illyrici sacri t. V. Velence 1769. 110. l.), a budai

várpalota-kápolna egyházfőnökének ítélete folytán javadalmukat veszítették. A pozsonyi társaskáptalan és prépostja, Sankfalvay Miklós, 1506—1508-ig írott pertöredék (kézirattárunkban 27—31. sz. a.), szerint Sankfalvay Antal prépost (1486—98) és választott nyitrai püspök által nemcsak javadalmát nyerte vissza, hanem helynökének is kineveztetett, midőn a fent nevezett főpap VI. Sándor pápához, Beatrix királyné ügyeiben mint követ Ulászló király alatt Rómába és Nápolyba küldetett. Meghagyása folytán tudatja a káptalannal, hogy praelatusa a Bécsben megrendelt kanonoki karszékekre (stallis), mivel a préposté is ezekkel együtt készül el, tizenhat font érmecset (denariorum) adózik a költségekre. Rómer, kire a káptalan bizalma jeléül a dékányi hivatalt ruházta, a püspök-prépost megbízásából, öcscsét Jánost, csanádi kanonokot az üresedésben levő pozsonyi kanonoki javadalomba beigtatta, s ezáltal nagy torzsalkodásnak lett okozója; a káptalan nehezítette ezen bevezetést, Jánost azonban helyén tűrte és így az izgatottság sokáig tartott, mivel a kanonokok nem tágitottak. Hő kívánsága levén az örökvárosba, Rómába utazni (visitare limina Beatorum petri et pauli apostolorum), úti pénzt gyűjtött (obulos hungaricales per florenos quatuor et medio citra et ultra), mely hagyatékában találtatván, ezen összegről úgy rendelkezett: hogy kimúlása esetén, három forint hozzáadásával, egy papjelöltnek, ki az egyházi rend szentségét fölveszi, átszolgáltassék, mi csakugyan bekövetkezett, mert Rómerunk az Urban elszenderült.

Ezerötszáztizenhétben, január hó harmadikán, meglehetősen jó egészségnek örvendvén (mente et corpore utcunque sanus) végrendekezett. Utolsó akaratát Gayr Gáspár közjegyző fogalmazta. Végrendelete végrehajtóinak Nyethamer pozsonyi kanonokot, Sz.-Mártonról nevezett plébánost és kartársát Pruckhi Fülepet, Foyt Frigyes Pozsony város polgármesterét és Rutenstokh Pongrácz esküttet kérte fel. Végrendelete, mely hiteles egykorú másolatban szállott reánk, Rómer kanonok vallásos bőkezűségét, felebaráti szeretetét, fenkölt szellemét tárja föl előttünk, de hazai műtörténelmünkre nézve is érdekes.

Ötven magyar aranyforintot hagyományoz, hogy a káptalani egyház kincstárában már meglevő ezüst Úrmutató megaranyoztassék. (Item ad Monstrantiam magnam argenteam, In dicta ecclesia St.-Martini poson. existentem legari et dari comitto florenos quinquaginta in auro hungaricales). Köztudomásúlag ismeretes, hogy az említett díszmű (sikerült ábrája Rómernél, «Pozsony régészeti műemlékei», «Pozsony és környéke» Pozsony, 1865. 307. l. leírása és nagyobb könyomatú rajza Weiss K., Die gothische Monstranz der Domkirche zu Pressburg. Mittheil. der Central-Commission für Erf. u. Erh. der Baudenkm., Bécs, 1856. I., 206. l.), még ma is jókarban a pozsonyi káptalan egyházi szent edényei közt ritkítja párját. A végrendelet idézett szavai arról is

kitanítanak minket, hogy az alsó talapzat belső részében levő évszám, 1517, a megaranyozás idejét jelzi, maga az Úrmutató korábbi időből származván.

Volt akkoron a templomnak egy szekrényoltára szent Katalin képével, mely évenként ünnepnapján a főoltáron köztiszteletre tétetett ki, ennek megújítására öt magyar aranyforintot szánt. Nagy gondot fordított az egyházi ruhakészlet szaporítására is. Nem kevesebb, mint száz forintot hagyományoz egy fehér becses ornatu beszerzésére, mely misemondó ruhából, palástból, két dalmaticából és egy oltár előtti antependiumból (*indumento altaris Magni*) állana. Továbbá, miután a Mindenszentekről címzett javadalom, melyet életében bírt, semmiféle egyházi ruhával sem rendelkezik, felajánlja saját drága casuláját, bársonyból, mely vékonyra vont aranyszálakkal ékesítve vala. Ezúttal megjegyzi, hogy a szent György és szent Béláról elnevezett altaria, melynek ő jelenleg birtokosa, három ornatussal rendelkezik, egygyel fehér szövetből, aranynyal átvonva, egy sárgával és egy feketével, talán viola színűvel; továbbá két kehelylyel, két ampolnával, két corporáléval. Ezeket, Rómer, úgylátszik, egy hímezett bursával a corporale részére növelte. Azonkívül egy énekes misét a hét fájdalmas szűz Anya tiszteletére alapít, a városi plébános részére száz forintot, a templom pénztárának pedig tizenkét forintot ajándékoz. A szent Lőrincz- és szent Mihály-féle egyházaknak, két épülőfélben levő kolostornak és a két ápodának egyenként öt aranyforintot. A prépostnak három forinttal, kanonok társainak cseh üvegpalczkaival kedveskedik.

Jószívúsége kitűnik végrendeletének azon részeiből, melyekben rokonairól gondoskodik. Említést érdemel különösen egy olasz stilben készült bilikom, mely egy elmozdítható alakkal volt ékesítve. Nekik jutott. Soknemű ezüst tálczáit és ón-korsóit, öltözeteit (*unam brumaticam et aliam nigram*), könyveit, házi felszerelését szinte családjavitási célból nekik hagyta. Emberszeretetéhez és erényeihez mérten, az élő Isten kedvéért adósainak valamennyi tartozásukat, ezek kamataival elengedve, a kánoni szabványok értelmében, a hivatását helyesen felismerő főpap a szegényekről sem feledkezett meg. Temetkezési helyéről imígy rendelkezik: kívánom, hogy a szent Mártonról nevezett egyház szentélyében, kanonoki ülőhelyem tőszomszédságában, néhai Szempczy Márton kartársam mellett, a főoltár felé eltakaríttassam. Feliratos sírkövemnek előállításáról végrehajtó uraim fognak gondoskodni.

A fentebb közlött sírköve felirat, melyet az előrebocsátottak szerint a végrehajtók fogalmaztak, azt mutatja: Mintha Rómer G. az 1515. évi boldogasszony havának szent Pál fordulása előtt való napján halálozott volna el, míg végrendelete szóval kiírva 1517. január 3-ikáról, szombatról, Vízkereszt előtt van keltezve: «In nomine domini anno eiusdem

millisimo Quingentesimo decimo septimo die tertia mensis Januarii, qui fuit dies sabbati proxima ante festum Epiphaniarum». Az ellentét feltűnő! Knauz N. kortana (Budapest 1876. 18. n. 433. l. 22. n. 449. l.) szerint 1515-ben szent Pál fordulásának ünnepe csakugyan szerdára esett, tehát az előtte való nap kedd volt. 1517-ben pedig Pál ünnepét szombaton ülték meg, pridie tehát péntekre esett. Felmerül tovább még azon nehézség, hogy a végrendelet kezdetén megnevezett január 3-ika akkorán nem szombat, hanem péntek vala. Ezeket összeegyeztetni bajos lesz. A végrendelet éve, az 1517, alig lehet hibás, mert másolatunk a végrendelet kihirdetését, mely ugyanazon év bőjtelő tizenhetedikén történt, következőleg adja elő: 1517. február tizenhetedikén a királyné kápolnájában (mely valószínűleg a mai kincstár helyisége) törvénykezvén a bíró, Nyethamer szent Mártonról címzett plébános és Pruckhi Fülöp szent Lőrinczről nevezett lelkészek, Százkisdi, Szilasy kanonokok, Khek altalista, Mynstrer kórházi káplány (Fojt P. betegsége miatt elmaradván) s Rutenstok, Egyed gyógyszerész, Tayllukas tanúk és a rokonok jelenlétében a jegyző által Rómer Gáspárnak végrendelete felolvastatott. Minekutána pedig senki részéről meg nem támadt, a bíró által megerősített. A bíró neve nincs kitéve, de a városi jegyzőkönyvekből egészen biztos, hogy 1517 és 1518-ban Leupold Gáspár volt Pozsony város bírája. Végre egyházilag is Pápóczi Imre kanonok és préposti helynök által helybenhagyatott, mindazon részekben, melyek az esztergomi zsinati szabványok szerint végrehajthatók. Utóbbi Széchy Dénes bibornok, primás és esztergomi érsek határozata az 1450-ben tartott zsinatban, de testamentis (C. 23. kiadásomban. Esztergom, 1865. 24. l.), mely azt parancsolja, hogy hat hónap alatt a kegyes alapítványok kifizetessenek és a javadalmas által netán elidegenített egyházi vagyon, különbeni büntetés terhe mellett a végrehajtók által megtérítessék. Egyébként Rómerunkról szólnak: Lányi Károly, «Magyar catholicus clerus érdemeinek történet-igazolta emléke» Pozsony, 1848. I., 28, 181, 196. l. — Knauz N., «Magyar Sion» Esztergom, 1866. IV., 331. l., hol Rómer végrendelete le van nyomtatva. — U. a. «A pozsonyi káptalannak kéziratái» Esztergom, 1870. 37, 49, 55, 56. l. — Rimely K., «Capitulum ins. Ecclesiae Collegiatæ Posoniensis» Pozsony, 1880. 258, 260. lapokon.

Dankó József.